

ASIA: Lain rakennusperinnön suojelemisesta 4.6.2010/498 mukainen esitys Malmin lentoaseman suojelemisesta rakennuksineen ja lentokenttäalueineen.

ESITYS: Malmin lentoaseman ystävät ry (jatkossa hakija) esittää, että Uudenmaan ELY-keskus ryhtyisi toimenpiteisiin Malmin lentoasemakokonaisuuden rakennuksineen ja lentokenttäalueineen suojelemiseksi rakennusperinnön suojelemiseksi annetun lain 4.6.2010/498 nojalla.

SUOJELTAVAKSI ESITETTÄVÄ KOKONAISUUS JA SEN OMISTUS:

Jäljempänä esitettävin perustein, lain rakennusperinnön suojelemisesta 1 luvun 3 § mukaisesti suojeltavaksi kokonaisuudeksi esitetään RKY 2009:n (Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto 2009) Malmin lentoasemaa koskevan kartan mukaista rajausta (**liite 1**).

Hakijan käytettävissä olevien tietojen mukaan koko suojelualueen rakennuksineen omistaa Helsingin kaupunki (**liite 2 s. 5, liite 3, liite 4**).

SUOJELTAVAT ARVOT:

Lain rakennusperinnön suojelusta esitöissä todetaan, että *"Rakennusperinnön ulottuvuuksia ja sen kohteiden arvottamisperusteita tulee verrata ennen kaikkea Euroopan neuvoston rakennustaiteellista perintöä käsittelevään, Suomessa voimassa olevaan yleissopimukseen sekä Euroopan neuvoston sitä jatkaviin ja täydentäviin suosituksiin."*

Malmin lentoasemakokonaisuus täyttää em. yleissopimuksen 1 artiklan kaikkikin määritelmät rakennustaiteellisesta perinnöstä.

Lain rakennusperinnön suojelusta 2 luvun 8 § mukaan kohteen merkittävyys arvioidaan seuraavilla perusteilla:

- 1)** harvinaisuus tai ainutlaatuisuus (**harvinaisuus**);
- 2)** historiallinen tyypillisuus alueelle (**tyypillisuus**);
- 3)** aluetta tai tiettyä aikaa kuvaavat tyypilliset piirteet (**edustavuus**);
- 4)** alkuperäistä tai sitä vastaavan käytön, rakentamistavan, arkkitehtuurin tai tyylin ilmeneminen ja jatkuminen (**alkuperäisyys**);
- 5)** merkitys historiallisen tapahtuman tai ilmiön todisteena tai siitä kertovana ja tietoa lisäävänä esimerkkinä (**historiallinen todistusvoimaisuus**); tai
- 6)** näkyvissä olevat eri aikakausien rakenteet, materiaalit ja tyylipiirteet, jotka ilmentävät rakentamisen, hoidon ja käytön historiaa ja jatkuvuutta (**historiallinen kerroksisuus**).

Seuraavassa esitetyt kuvaukset osoittavat kiistatta, miten Malmin lentoasema täyttää poikkeuksellisella tavalla suojeltavaksi kelpaavan rakennusperintökohteen merkittävyydeltä edellytettävät **harvinaisuuden, tyypillisyyden, edustavuuden, alkuperäisyyden, historiallisen todistusvoimaisuuden ja kerroksellisuuden vaatimukset:**

Malmin lentoasema on kansallisesti ja kansainvälisesti merkittävä kulttuuriperintökohde sekä maailman mittakaavassa ainutlaatuinen modernistisen arkkitehtuurin kokonaisuus. Kansainvälisestikin ainutlaatuiseksi Malmin lentoaseman tekee erityisesti se, että se on edelleen 1930-luvulla alkaneessa lentoasemakäytössä, ollen laskeutumisten määrällä mitattuna Suomen toiseksi vilkkain lentoasema.

Malmin lentoasema on mukana ”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt, Museovirasto 2009” -inventoinnissa, jonka tulisi ohjata kaavoitusta sen kaikilla tasoilla (lihavoinnit ja alleviivaukset hakijan):

RKY 2009:

”Kuvaus

*Malmin lentoasema on pääkaupunkiseudun ensimmäinen siviililentoliikenteen maalentoasema, joka on yhdistänyt maamme kansainväliseen lentoliikenteeseen. Malmin lentoasema on rakennushallituksen toteuttamaa dynaamista ja funktionaalista rakentamista – kuin symbolina lentämisen ennakkoluulottomuudelle. **Terminaali on kansainvälisestikin arvioiden harvinaisen hyvin alkuperäisessä asussa ja käytössä säilynyt 1930-luvun lentoasemarakennus.***

Malmin lentoasema on valittu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään valikoimaan suomalaisen modernismin merkkiteoksia 1920-luvun lopulta 1970-luvulle.

Kokeellinen teräsbetoniseinärakenne on mahdollistanut mm. nauhaikkunat ympäri koko sylinterinmuotoisen terminaalirakennuksen. Terminaali tarjoaa lentomatkestajille modernit puitteet ja lentoaseman toiminnalle lyhyet etäisyydet liikennealueille sekä hyvät näköalat. Kolmikerroksisen pyöreäpohjaisen päärakennuksen keskellä on koko rakennuksen korkuinen kattovalaistu asemahalli. Pyöreästä rungosta erkanevat kaksi matalaa siipeä toisiinsa nähden suorassa kulmassa. Pohjakerroksessa ovat olleet mm. tulli, lentoyhtiöt, poliisi sekä käytävät saapuville ja lähteville matkestajille. Toisen kerroksen ravintolasta on yhteys siipirakennusten kattoterasseille ja kerroksen ympäri kiertävälle parvekkeelle ulkoilmaravintolaan. Kolmannessa kerroksessa on asemapäällikön tilat, ylimpänä lennonjohtotorni ja kattoterassi henkilökunnalle.

Terminaalirakennuksen lisäksi kenttäkokonaisuuteen kuuluvat lentokonehalli ja kiitoradat. Ensimmäiset neljä betonikiitorataa olivat 800 metrin mittaisia. 1940 olympialaisten takia pääkiitorata on jatkettu 1400-metriseksi. Kiitoratoja on sittemmin laajennettu ja päällystetty uudelleen.

Historia

Helsingin ja Tukholman välillä toimi säännöllinen merilentoyhteys 1920-luvulta alkaen. Helsingin lentosatama sijaitsi Katajanokalla. Tukholmaan suunniteltu maalentokenttä uhkasi katkaista lentoyhteyden, joten 1935 Helsingin kaupunki luovutti valtiolle 55 hehtaaria maata Malmilta, jonne ”otaksuttavasti ei saada syntymään parempaa esikaupunkiasutusta”. Lisäsysäyksen rakentamiselle antoi 1940 kesäolympialaisten haku. Valtion toteuttamalle kiitoradalle laskeutui ensimmäinen vuorokone joulukuussa 1936.

Terminaalirakennuksen suunnittelusta rakennushallituksessa vastasi suunnitteluosaston johtaja yliarkkitehti Martti Välikangas, käytännön suunnittelun hoitivat arkkitehdit Dag Englund, Onni Ermala ja Vera Rosendal. Lentoaseman ja terminaalin vihkiäisjuhliin keväällä 1938 kuului vauhdikas lentonäytös. Malmin merkitys kansainvälisenä lentoasemana väheni, kun yhä suurempien lentokoneiden edellyttämät kiitoradat valmistuivat Vantaalle Seutulaan olympiavuonna 1952.”

Linkki: http://www.rky.fi/read/asp/r_kohde_det.aspx?KOHDE_ID=1560

DOCOMOMO:

DOCOMOMO (International Working Party for **D**ocumentation and **C**onservation of Buildings, Sites and neighbourhoods of the **M**odern **M**ovement) on 1989 perustettu kansainvälinen modernin arkkitehtuurin tutkimus- ja suojelujärjestö.

Malmin lentoasema **kiitoteineen** on valittu kansainvälisen DOCOMOMO-järjestön hyväksymään valikoimaan suomalaisen modernismin merkkiteoksia 1920-luvun lopulta 1970-luvulle.

Linkki: <http://www.docomomo-fi.com/index.php?k=218301>

WORLD MONUMENTS FUND

World Monuments Fund on valinnut Malmin lentoaseman listalleen "Watch List of 100 Most Endangered Sites" kahdesti, vuosina 2004 ja 2006:

*"Finland's Helsinki-Malmi Airport was built in 1936 as the capital's first international airport. **Upon completion in 1938, the ultra-modern aerodrome was the second in Europe to have fully paved runways.** After playing a key role in the air defense of Helsinki during World War II, the airport found a new role as a general aviation aerodrome. **This enabled it to remain virtually unchanged as an authentic 1930s international airport amid acclaimed functionalist architecture.** Today it remains the second-busiest airport in Finland while still evoking the pioneering era of commercial aviation."*

*"Finland's Helsinki-Malmi Airport is a rare surviving example of an architecturally significant airport in the 1930s Modernist style **that has been in use since its construction.** This airport played a key role in the defense of Finland's capital in World War II. **Today, the architectural complex retains not only its original purpose, but many of its original details.** In addition to its architectural significance, the Malmi Airport is a cherished part of the locality's identity and is valued as the last remaining large open space in the city. A nature path around the aerodrome is widely popular, and the airport offers aviation enthusiasts a chance to experience a uniquely well-preserved 1930s international airport."*

Linkki: <http://www.wmf.org/project/helsinki-malmi-airport>

EUROPA NOSTRA FINLAND

Europa Nostra Finland on valinnut Helsinki–Malmin lentoaseman Suomen uhanalaisimmaksi kulttuuriperintökohteeksi. Lentoasema lähetetään ehdolle kulttuuriperintöjärjestö Europa Nostran ja Euroopan investointipankin instituutin Seitsemän uhanalaisinta kulttuuriperintökohdetta -ohjelmaan. Ohjelma kokoaa julkiset ja yksityiset yhteistyökumppanit etsimään kestäviä ratkaisuja seitsemän hankkeeseen valittavan eurooppalaisen kohteen pelastamiseksi.

Europa Nostra Finlandin hallitus toteaa, että Malmin lentoasema on kansainvälisesti merkittävä kulttuuriperintökohde sekä maailman mittakaavassa ainutlaatuinen modernistisen arkkitehtuurin kokonaisuus. Kohde on elävää kulttuuriperintöä, kuten esimerkiksi Vanha Rauma, ja se tulee säilyttää lentoasemakäytössä.

Linkki: <http://www.suomenkotiseutuliitto.fi/malmin-lentoasema-suomen-uhanalaisin-kulttuuriperintokohde>

YHDYSKUNTARAKENTAMISEN AIKANSÄ TÄIDONNÄYTE JA VOIMAINPÖNNISTUS:

Kiitotiealueen alla on massiivinen, 39 km pitkä salaoja- ja viemärointijärjestelmä, joka pitää alun perin suoalueelle rakennetut kiitotiet kuivina.

Linkki: <http://www.helsinki.fi/kansalaismuisti/matapupu/malmi/lentokentta/malsalmi.htm>

ERITYISET YMPÄRISTÖARVOT:

Malmin lentokenttäalue on huomattava alueellinen lintuparatiisi juuri avoimuutensa ja aluetta ympäröivän turva-aitansa ansiosta. Esimerkiksi isokuovi ei pesi Helsingissä missään muualla kuin Malmin lentokentällä. Kentällä tavataan useita EU:n lintudirektiivin liitteessä 1 mainittuja lajeja. Siellä pesivät kansainvälisen IUCN-uhanalaisluokituksen mukaan silmälläpidettäviin lajeihin kuuluvat ruisrääkkä, pensastasku, pensaskerttu ja pikkulepinkäinen. 1990-luvulta jatkuneessa säännöllisessä seurannassa kentän on todettu olevan erityisesti suojeltavan heinäkurpan (*Gallinago media*) johtavia syyslevähdyspaikkoja Suomessa. Kenttäalueella tavataan runsaasti myös lepakoita, kontiaisia ja muita pikkunisäkkäitä samoin kuin kettuja ja rusakoita, ja siellä on rikas hyönteis- ja kasvilajisto.

Kesällä 2015 toteutetussa alustavassa lepakkokartoituksessa on havaittu useita lajeja, mm. erityisesti suojeltavat kimolepakko (*Vespertilio murinus*) ja pikkulepakko (*Pipistrellus nathusii*). Kaikki Suomen lepakot ovat rauhoitettuja ja sisältyvät EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajiluetteloon. Alustavassa perhoskartoituksessa kesällä 2015 kenttäalueella havaittiin toisesta peräkkäisestä huonosta perhoskesästä huolimatta 539 perhoslajia, joukossa erittäin uhanalainen viheryökkönen (*Calamia tridens*). Suomen luonnonsuojeluliitto ry on moneen otteeseen vastustanut Malmin lentokentän siirtohanketta lausunnoissaan.

Kentän ympäristö on melko luonnonmukainen, ja alueen laitoja kiertää suosittu 5,8 kilometrin kuntorata ja ulkoilureitti. Kenttäalue on paikallisille asukkaille virkistysarvoltaan korvaamaton, koillisen Helsingin viimeinen avoin maisema, jonka säilyttämistä paikallisten asukasryhmien enemmistö on pontevasti kannattanut lausunnoissaan.

Linkki: <http://www.etv-systeemit.fi/mbs/Lentokentta.htm>

Linkki: http://www.malmiairport.fi/wp-content/uploads/2015/10/06_Malmin-Lentoaseman-Lepakkokartoitus-2015-v%C3%A4liraportti-ja-liite.pdf

Linkki: http://www.malmiairport.fi/wp-content/uploads/2015/10/07_Perhosselvitys_lausunto_MALMI_2015.pdf

SUOJELTAVAKSI ESITETYN KOHTEEN LENTOASEMAKÄYTÖSTÄ:

Hakija ymmärtää hyvin, että **lain rakennusperinnön suojelusta nojalla ei voida määrätä lentotoiminnan säilymisestä alueella**. Suojeluhakemuksessa on kyse nimenomaan em. lain 1 luvun 3 § 1. momentin mukaisesta rakennusryhmästä ja rakennetusta alueesta, jolla on merkitystä **rakennushistorian, rakennustaiteen, rakennustekniikan, erityisten ympäristöarvojen sekä kokonaisuuden käytön ja siihen liittyvien tapahtumien kannalta**.

Lentoasemakäytön mahdollisuus on siten keskeinen osa suojeltavaa arvoa. Suojeluarvoja uhkaavien suunnitelmien valossa **puutteellisella ja/tai vain osittaisella, terminaali-rakennusta koskevalla suojelupäätöksellä esim. asemakaavassa kaavoittaja pyrkii varmistamaan, ettei lentoasemakäyttö jatku, ja kohteen arvot kokonaisuutena menetetään**.

Esitetyn kokonaisuuden kattavalla suojelupäätöksellä puolestaan voidaan mahdollistaa lentoasemakäytön jatkuminen ja suojeluarvojen säilyminen. Kenttä on laskeutumisilla mitattuna Suomen toiseksi vilkkain lentokenttä, eli voidaan olla erittäinkin varmoja siitä, että alan harrastajat ja yrittäjät tulevat jatkamaan lentotoimintaa, jos se vain on mahdollista.

Suojeluhakemuksen perusteet ovat kaikin puolin lain rakennusperinnön suojelusta mukaiset.

SUOJELTAVAKSI ESITETYN KOHTEEN UHANALAISUUS, SOVELLETTAVA LAKI JA SUOJELUKELPOISUUS:

Lain rakennusperinnön suojelusta 1 luvun 2 § mukaan:

Rakennusperinnön suojelemisesta asemakaava-alueella sekä alueella, jolla on voimassa rakennuskielto asemakaavan laatimista varten, säädetään maankäyttö- ja rakennuslaissa (132/1999).

Tätä lakia sovelletaan kuitenkin 2 momentin estämättä myös 2 momentissa tarkoitettulla alueella, jos:

- 1) kohteella on valtakunnallista merkitystä;
- 2) kohteen säilymistä ja suojelua ei voida turvata maankäyttö- ja rakennuslailla ja sen nojalla annetuilla säännöksillä tai määräyksillä; tai
- 3) kohteen suojeluun tämän lain mukaisesti on erityisiä syitä asemakaavoitustilanteen vuoksi.

Suojeltavaksi esitetyllä alueella ei ole oikeusvaikutteista yleiskaavaa, alueella on 11.3.2013 asetettu rakennuskielto yleiskaavan laatimista varten, joka on voimassa 23.4.2018 asti. Pääosalla aluetta on voimassa 21.4.1964 vahvistettu asemakaava nro 5343, jossa suurin osa on merkitty lentokentäksi (**liite 5**). Valmistella on Uudenmaan 4. vaihemaakuntakaava.

RKY 2009 -inventoinnin yhteydessä julkaistiin ohje inventoinnin vaikutuksesta kaavoitukseen ja lupamenettelyihin (**Liite 6**):

”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt alueiden käytön suunnittelun lähtökohtana

*Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt edustavat maamme kehitysvaiheita ja ovat historian kuvastajia. Kyse on sekä perinteen säilyttämisestä että alueiden kehittämisestä niiden ominaisuutensa ja erityispiirteitä vahvistavalla ja niihin sopeutuvalla tavalla. **On tärkeää, ettei näillä alueilla tapahdu muutoksia tai rakentamista, joka on olennaisesti ristiriidassa niiden kulttuuriympäristöarvojen kanssa.**”*

”Valtakunnallisesti merkittävät rakennetut kulttuuriympäristöt -inventointiin sisältyvät alueiden kuvaukset ovat tärkeitä kaavoituksen lähtökohtia. Niiden täydentäminen ja syventäminen on tarpeen alueiden ominaisuutensa ja erityispiirteiden esiin tuomiseksi eri kaavatasojen edellyttämällä tarkkuudella. Erityisesti laaja-alaisissa kohteissa aluerajauksen sisällä olevien yksittäisten rakennusten tai ympäristön osien säilyttämistarve arvioidaan tapauskohtaisesti.

Maakuntakaavoja laadittaessa tai niitä tarkistettaessa tulee RKY 2009 ottaa suunnittelun lähtökohdaksi. Maakuntakaavoituksessa on tarkoituksenmukaista osoittaa rakennettujen kulttuuriympäristöjen aluerajaukset sellaisenaan. Asiaa on syytä käsitellä myös maakuntakaavan viranomaisneuvottelussa. Aluerajauksista tai muista mahdollisista poikkeamisista maakunnan liiton tulee aina neuvotella Museoviraston kanssa.

Kaikkien kaavatasojen valmistelussa kohteen suojeluarvot **kokonaisuutena** on sivuutettu kokonaan. Kokonaisuuden suojeluarvojen menettäminen aiotaan varmistaa nimenomaan alueen käyttötarkoituksen muutoksella maakuntakaavassa, sekä yleis- ja asemakaavamääräyksillä.

Näin ollen Malmin lentoaseman suojelemisesta rakennuksineen ja lentokenttäalueineen tulee määrätä nimenomaan lain rakennusperinnön suojelusta perusteella, koska:

- 1) kohde on valtakunnallisesti ja kansainvälisesti merkittävä nimenomaan kokonaisuutena
- 2) kohteen säilymistä ja suojelua ei voida turvata maankäyttö- ja rakennuslailla ja sen nojalla annetuilla säännöksillä tai määräyksillä, koska eritasoisten kaavavalmistelujen nimenomaisena tavoitteena on ottaa alue tiiviiseen asumiskäyttöön ja siten suojelutarpeessa olevan kokonaisuuden suojeluarvojen tuhoaminen, ja
- 3) kohteen suojeluun tämän lain mukaisesti on erityisiä syitä asemakaavoitustilanteen vuoksi: Helsingin kaupunki on jo aloittanut alueen kaavarungon laatimisen, joka toimisi sitten pohjana asemakaavoitukselle. Kaavarungon valmistelu perustuu lähtökohtaisesti siihen, että alue otetaan tiiviiseen asumiskäyttöön (jopa 25.000 asukasta), ja että vain terminaalirakennus suojellaan asemakaavamääräyksin.

Linkit:

<http://www.hel.fi/www/uutiset/fi/kaupunkisuunnitteluvirasto/malmin-kaavarunko-kaynnistyy>

<http://kartta.hel.fi/applications/hanke/showplan.aspx?id=2011-005466>

Suojelumääräyksillä tulee turvata paitsi merkittävät rakennukset, myös lentokenttäalueen säilyminen lentotoiminnan mahdollistavana kokonaisuutena – vain siten kokonaisuuden kulttuurihistoriallista merkitystä ei vaaranneta.

Kohteen suojelusta ei synny valtiolle korvausvelvollisuutta, koska suojeltuna alueen ja rakennusten käyttöä ei tarvitse suojelumääräyksin rajoittaa nykyiseen käyttöön verrattuna.

VAARANTAMISKIELTO:

Suojeltavaksi esitetyn kokonaisuuden käyttöön ja sen kaavoitustilanteeseen kohdistuu erittäin suuri julkinen ja taloudellinen intressi ja paine. Siksi olisi perusteltua ja tärkeää, että ELY-keskus antaa kohdetta koskevan, lain rakennusperinnön suojelusta 2 luvun 6 § mukaisen vaarantamiskiellon, sekä vaarantamiskielloa täydentäviä välttämättömiä määräyksiä, joilla estetään kohteen kulttuurihistoriallista merkitystä vaarantavat toimenpiteet.

Tällaisia vaarantavia toimenpiteitä voisivat olla, paitsi toimenpiteet alueen sisällä, myös esimerkiksi korkeiden rakennusten tai rakennelmien kaavoittaminen tai rakentaminen aivan RKY 2009 -rajauksen rajoille.

ALLEKIRJOITUKSET:

Malmin lentoaseman ystävät ry:n puolesta, Malmilla 09.10.2015

Timo Hyvönen
hallituksen puheenjohtaja

Raine Haikarainen
hallituksen jäsen

LIITELUETTELO:

- Liite 1:** Kartta: RKY 2009 Malmin lentoasemaa koskeva aluerajaus
- Liite 2:** MALMIN LENTOKENTÄN ALUEEN KAAVARUNKO OSALLISTUMIS- JA ARVIOINTISUUNNITELMA
- Liite 3:** Helsingin kaupunginhallituksen päätös Finavian rakennusten ostosta
- Liite 4:** Kartta Malmilta rakentamiseen vapautuvaksi suunnitellusta, asemakaavoituksen pohjana olevasta alueesta.
- Liite 5:** Malmin lentokentän ja eräiden sen ympäristön alueiden määrääminen rakennuskieltoon (nro 12182)
- Liite 6:** RKY 2009 -inventoinnin yhteydessä julkaistu ohje inventoinnin vaikutuksesta kaavoitukseen ja lupamenettelyihin.